

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİNDƏ İNNOVATİV METODLARDAN İSTİFADƏ

Açar sözlər: motivasiya, cütlərlə iş, effektiv tərif

Xarici dillərin tədrisi digər humanitar fənlərin tədrisindən özünün spesifikliyi ilə seçilir. Ənənəvi yanaşmaya görə, bu cür spesifiklik ilk növbədə xarici dil dərslərinin yeni məzmun verməkdən daha çox mövcud fikirləri yeni işarələr sisteminə çevirməyə xidmət etməsindən irəli gəlir. Xarici dillərin tədrisinin digər spesifikliyi isə dərslərin əvvəlki bilgilərə söykənməsi, dərslərə zəncirvari əlaqədir ki, bu da onları dəqiq fənlərə yaxınlaşdırır.

Xarici dilin tədrisi zamanı şagirdlərdə dilin komponentlərinin (tələffüz, lüğət və qrammatika) və dil bacarıqlarının (oxu, yazı, dinləmə və danışmaq) inkişaf etdirilməsi diqqət mərkəzində durur və qiymətləndirmə də müvafiq olaraq bu meyarlarla həyata keçirilir. Mən bir müəllim olaraq, ingilis dilinin tədrisində ilk növbədə yeni sözlərin kontekstdə öyrənilməsinə (düzgün tələffüz və cümlədə düzgün istifadə qaydaları izah edilmək şərtilə (bilinməsi vacib olan minimum qrammatika)) və oxu bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə (bu həm yazını inkişaf etdirir, həm dili hiss etməyə kömək edir, həm lüğət və qrammatikanın “təkrarı”nı daha mənalı edir və s.) önəm verirəm. Dil sözlərdən ibarətdir, tələffüz və qrammatik qaydalar sözlərdə maddiləşir, sözləri bilmədən danışmaq və eşitdiyini anlamaq qeyri-mümkündür. Oxuya gəldikdə isə, onun bir faydasını vurğulamaq istəyirəm: “Oxumağı öyrənirik ki, öyrənmək üçün oxuyaq”.

Fikrimcə, xarici dil dərslərinə innovativ metodların tətbiqinə dərslərin motivasiya hissəsindən (birinci növbədə ilk 5-10-cu dəqiqələri) başlamaq lazımdır. Xarici dili öyrənməyə yeni başlayan şagirdlər bir çox çətinliklərlə qarşılaşır və təbii olaraq çoxsaylı səhvlərə yol verirlər. Bu zaman onlarda motivasiya kifayət qədər olmalıdır ki, şagirdlər özlərində iradə gücü tapıb “gülünc” görünməyi gözə alaraq xarici dili öyrənməyə və danışmağa davam etsinlər. Dərs ilinin ilk həftələrində bu cür motivasiya yaratmaq üçün tanışlıq oyunlarından (“icebreakers”, “classbuilding” activities), “başla” (“bellwork/do now”) tipli strategiyalardan və s. istifadə etmək sinifdə pozitiv mühit yaradır və təlim nəticələrini yaxşılaşdırır. Bundan əlavə, şagirdlərin marağını qoruyub saxlamaq üçün dərs boyunca onların hər kiçik nailiyyətini tərifləmək və bu zaman fəaliyyət prosesini önə çəkmək lazımdır (“Test nəticədən görünür ki, sən həqiqətən də çox çalışmışsan”, “Mənim xoşuma gəldi ki, sən bu tapşırığın düzgün həllini tapmaq üçün bir neçə variantdan istifadə etdin” və s.). Başqa sözlə, tərif bacarıq, zəka

yönümlü yox, iş yönümlü olmalıdır (daha ətraflı məlumat üçün Kerol Dvekin düşüncə tərzləri haqda tədqiqatına istinad etməli). Uşağı bacarığına, yaxud da əqli qabiliyyətinə görə tərifləyəndə (“Nə ağıllı qızdı bu!”, “Sən çox bacarıqlısan” və s.) o daha çətin məsələ ilə qarşılaşanda bunu daha az çalışması, səy göstərməsi ilə deyil zəka gücünün azlığı və bacarığının olmaması ilə əlaqələndirir və nəticədə həvəsdən düşərək dərəcə bütün marağını itirir və çalışmır. Todd Viteker tərifin effektiv olması üçün onun 5 şərtini göstərir; tərif obyektiv (tərifləyərkən biz səmimi olmalı, həqiqi nailiyyətə görə tərifləməliyik), konkret (tərif zamanı biz ümumi ifadələrdən qaçınsaq, göstərilən səyi vurğulasaq, sinifdəki bütün uşaqlara tərif düşər və uşaq hansı hərəkətin bəyənilən olduğunu öyrəndiyindən onu etməkdə davam edər), dərhal (tərif vaxtında və yerində deyilməlidir), “təmiz” (“amma”sız, uşağı tərifləyib amma sözündən sonra tənqidi fikir söylənilərsə, yadda qalan şey tənqid olur) və gizli (sinif yoldaşları arasında inciklik salmamaq üçün) olmalıdır.

Dil ünsiyyət vasitəsi olduğundan onu öyrənməkdə başlıca məqsəd bu dildə ünsiyyət qurmaq bacarığına yiyələnməkdir ki, bunun da səmərəli yolu bütün şagirdlərin dərəcə zamanı xarici dildə mümkün qədər çox danışmasına şərait yaratmaqdır. Bunun üçün ən effektiv vasitə cütlərlə işdir. Cütlərlə işin hər hansı bir formasına (yaz – paylaş, çək – paylaş, dinlə – soruş, düşün – paylaş, soruş – cavablandır və s.) keçməzdən əvvəl şagirdlərə düşünmək və fikirlərini formalaşdırmaq üçün vaxt verməkdə fayda vardır (“think time”, 2-3 dəqiqə səssiz refleksiya). Cütlərlə iş uğurlu alınan hallarda tədricən şagirdləri üç-üç və dörd-dörd qruplarda birləşdirmək, onlara qrup işinə müvafiq tapşırıqlar (açıq-sonlu suallar, əqli hücum strategiyasından istifadə, problemlə situasiya, rollu-oyun, debat və s.) vermək və bu yolla da, eyni zaman kəsiyində bütün şagirdləri dərəcə cəlb etmək mümkündür. Dərəcə zamanı şagirdlərarası bu cür əlaqələrin yaranması mühüm əhəmiyyət daşıyır, belə ki, Vilyam Qlessərə görə biz oxuduğumuzdan 10%, eşitdiyimizdən 20%, gördüyümüzdən 30%, eşidib-gördüyümüzdən 50%, başqaları ilə müzakirəmizdən 70%, şəxsən təcrübədən keçirdiyimizdən 80%, kiməsə öyrətdiyimizdən 95% öyrənirik.

Ümumiyyətlə, istənilən metodikanı tətbiq etməzdən əvvəl üç məqama diqqət etmək lazımdır: 1) seçilən metod təlim məqsədi ilə uzlaşmalıdır, 2) seçilən metod vizual, akustik və kinestetik şagirdlərin tələblərinə cavab verməlidir, 3) şagirdlərin dil səviyyəsində kəskin fərqlər varsa, differensiasiyadan istifadə edilməlidir. Tanışlıq oyunları, strategiya və metodlar yükləmək üçün bir neçə faydalı link:

<http://pketko.com/Unit%20Design/popups/instructtactics.htm>

http://letsgetengaged.wikispaces.com/file/view/kagan_strats.pdf

<http://www.excellerate.co.nz/free-icebreakers-energisers-team-games.htm>